

Centraal Planbureau

CPB Notitie | 27 oktober 2017

Actualisatie Middellangetermijn- verkenning 2018-2021

**(verwerking
Regeerakkoord)**

CPB Notitie

Centraal Planbureau
Bezuidenhoutseweg 30
2594 AV Den Haag
Postbus 80510
2508 GM Den Haag

T 088 9846000
I www.cpb.nl

Contactpersoon
Albert van der Horst en Wim
Suyker

Datum: 27 oktober 2017
Betreft: Actualisatie Middellangetermijnverkenning 2018-2021
(verwerking Regeerakkoord)

Inleiding

In deze CPB Notitie wordt voor de middellange termijn het scenario voor de overheidsfinanciën geschetst waarin het beleid van het nieuwe kabinet is verwerkt. Deze informatie wordt opgeleverd met het oog op de opstelling van de begrotingen, conform de begrotingsregels en conform de Wet houdbare overheidsfinanciën. Het CPB heeft hierover al gepubliceerd in de Notitie van 4 oktober.¹ Deze notitie is hierop aanvullend.²

De economische groei in de periode 2018-2021 bedraagt gemiddeld 2,0% per jaar. De beleidsmaatregelen van het nieuwe kabinet dragen bij aan een afname van de werkloosheid van 4,9% in 2017 naar 4,1% van de beroepsbevolking in 2021. De rente en inflatie lopen licht op, maar blijven laag. De overheidsbegroting laat een overschot zien van 0,4% bbp in 2021 en een schuld die afneemt naar 46,0% bbp.

¹ CPB, 2017, Analyse economische en budgettaire effecten van de financiële bijlage van het Regeerakkoord, CPB Notitie, 4 oktober ([link](#)).

² De notitie is een actualisatie van de middellangetermijnverkenning van augustus ([link](#)). De actualisatie betreft uitsluitend het effect van de financiële maatregelen van het Regeerakkoord. Recente informatie over de internationale en nationale economische ontwikkelingen zullen worden verwerkt in de kortetermijnraming die het CPB in december zal publiceren.

1 Actualisatie Middellangetermijnverkenning 2018-2021

1.1 Groei, begrotingsoverschot en stijging koopkracht

Het herstel na de grote recessie zet in de periode 2018-2021 door, zowel internationaal als in Nederland. De wereldeconomie groeit met gemiddeld 3,9% per jaar en die in het eurogebied met 1,8%.³ De groei van de Nederlandse economie komt uit op 2,0%, zie tabel 1.1.⁴ De middellangetermijnverkenning van augustus ging uit van een conjunctureel neutrale groei, met een gesloten output gap in de periode 2018-2021. Als gevolg van de beleidsmaatregelen van het nieuwe kabinet komt de economische groei hoger uit dan de potentiële groei wat zorgt voor een positieve output gap in het eindjaar.

De werkgelegenheid groeit gemiddeld met 1,0% per jaar, het arbeidsaanbod blijft gemiddeld over de periode hierbij achter. De werkloosheid neemt ten opzichte van 2017 af naar een niveau van 4,1% van de beroepsbevolking in 2021.

Ten opzichte van de recente vier jaren van lage inflatie (gemiddeld 0,5% in de periode 2014-2017) trekt de inflatie aan naar gemiddeld 2,1%. Belangrijke factoren hierbij zijn hogere arbeidskosten en hogere invoerprijzen. De contractlonen nemen met 3,1% per jaar toe, mede door de krappere arbeidsmarkt. In nominale termen loopt de lange rente op naar 1,8% in 2021; in reële termen blijft de lange rente negatief.

De raming van de economische ontwikkeling, zowel voor de korte als voor de middellange termijn, is met onzekerheden omgeven. Internationale politieke onzekerheden en ontwikkelingen in de financiële sectoren vormen negatieve risico's voor de Nederlandse economie. Ook kan de conjunctuur zich anders ontwikkelen dan in het conjunctuur neutrale pad is aangenomen. Zo kan de economie zich nog rooskleuriger ontwikkelen als de groei doorzet, niet alleen in Nederland maar ook internationaal, maar ook is een tegenvallende conjunctuur in de ramingsperiode niet ondenkbaar.

³ De technische ramingen die aan deze projecties ten grondslag liggen, zijn gebaseerd op de stand van zaken op markten in week 28 (10 t/m 14 juli).

⁴ Informatie voor de afzonderlijke jaren is beschikbaar in tabel B.1. Uitgebreide aanvullende informatie is beschikbaar op de website van het CPB ([Excel-bijlage](#) of webpagina [CPB Notitie](#)).

Tabel 1.1 Kerngegevens voor Nederland, 2006-2021

	2006-2013	2014-2017	2018-2021
	mutaties per jaar in %		
Internationale economie			
Relevant wereldhandelsvolume goederen en diensten	3,3	4,0	4,4
Concurrentenprijs (a)	0,7	1,0	1,0
Olieprijs (dollars per vat, niveau in eindjaar)	107,1	49,3	54,4
Eurokoers (dollar per euro, niveau in eindjaar)	1,33	1,11	1,20
Lange rente Nederland (niveau in eindjaar in %)	2,0	0,6	1,8
Volume bbp en bestedingen			
Bruto binnenlands product (bbp, economische groei)	0,8	2,3	2,0
Consumptie huishoudens	-0,2	1,5	2,0
Consumptie overheid	2,4	0,4	2,4
Investerings (inclusief voorraden)	-0,5	5,9	2,6
Uitvoer van goederen en diensten	3,2	5,0	4,1
Invoer van goederen en diensten	2,9	5,3	4,7
Prijzen, lonen en koopkracht			
Prijs bruto binnenlands product	1,4	0,7	2,4
Uitvoerprijs goederen en diensten, exclusief energie	1,2	0,2	1,0
Prijs goedereninvoer	2,2	-2,3	0,4
Inflatie, geharmoniseerde consumentenprijsindex (hicp)	1,9	0,5	2,1
Loonvoet bedrijven (per uur)	2,4	0,9	3,9
Contractloon bedrijven	1,9	1,3	3,1
Koopkracht, statisch, mediaan alle huishoudens	0,0	1,4	1,1
Arbeidsmarkt			
Beroepsbevolking	0,9	0,3	0,8
Werkzame beroepsbevolking	0,7	0,9	1,0
Werkloze beroepsbevolking (in duizend personen, niveau in eindjaar)	645	440	385
Werkloze beroepsbevolking (niveau in eindjaar in % beroepsbevolking)	7,3	4,9	4,1
Werkgelegenheid (in uren)	0,4	1,3	1,0
Overig			
Arbeidsinkomensquote (niveau in eindjaar in %) (b)	73,8	72,4	74,0
Arbeidsproductiviteit bedrijven (per uur)	0,6	1,1	1,1
Individuele spaarquote (niveau in eindjaar in % beschikbaar inkomen) (c)	-0,7	0,3	1,3
Saldo lopende rekening (niveau in eindjaar in % bbp)	10,2	8,8	7,8
	niveaus in eindjaar in % bbp		
Collectieve sector			
EMU-saldo	-2,4	0,6	0,4
EMU-schuld (ultimo jaar)	67,8	57,2	46,0
Collectieve lasten	36,5	38,8	38,8
Bruto collectieve uitgaven	46,9	43,0	42,5
<p>(a) Goederen en diensten, exclusief grond- en brandstoffen. (b) Het CPB gebruikt met ingang van de MEV 2018 een nieuwe berekening van de arbeidsinkomensquote (AIQ). Deze nieuwe berekeningswijze houdt beter rekening met het arbeidsinkomen van zelfstandigen en sluit daarom beter aan bij de huidige economische realiteit. Hierover is een gezamenlijke notitie van het CBS, CPB en DNB met meer toelichting beschikbaar. (c) Niveau beschikbaar gezinsinkomen is inclusief collectieve besparingen. De individuele spaarquote valt in 2017 0,6%-punt lager uit door de verwerking van Pensioen in Eigen Beheer, zie het kader in de MEV2017, hoofdstuk 1.</p>			

De collectieve-uitgavenquote daalt geleidelijk van 43,0% bbp in 2017 naar 42,5% bbp in 2021 (tabel 1.2). De sterkste daling gemeten in procenten bbp doet zich voor bij de socialezekerheidsuitgaven, terwijl voor de zorg de uitgavenquote stijgt (tabel 1.4). De daling bij de socialezekerheidsuitgaven hangt samen met de daling van het aantal uitkeringsgerechtigden, ondanks de stijging van het aantal AOW-gerechtigden (tabel 1.5).

De lastenquote loopt in de eerste jaren op, tot 39,3% bbp in 2019, om vervolgens door beleidsmatige lastenverlichtingen (tabel 1.7) weer terug te lopen naar 38,8% bbp (tabel 1.2 en 1.6). In procenten bbp dalen de loon- en inkomstenheffing en de vennootschapsbelasting, terwijl de werknemerspremies, de zorgverzekeringspremies en de belasting op productie en invoer stijgen (tabel 1.6).

Reëel in mld euro's is sprake van een stijging van de Rijksuitgaven van 23 mld euro tussen 2017 en 2021.⁵ Rijksbelastingen en sociale premies nemen reëel toe met 22 mld euro tussen 2017 en 2021. Deze toename komt door de toename van de belastinggrondslagen en ondanks de beleidsmatige lastenverlichting.

Het overschot op de overheidsbegroting is aan het einde van de periode lager dan het overschot aan het begin van de periode: 0,4% bbp in 2021 tegen 0,6% bbp in 2017. In 2019 is het overschot wat groter: 0,9% bbp. Het EMU-saldo verslechtert reëel met 1 mld euro tussen 2017 en 2021. Het overschot in 2021 bedraagt 4 mld euro in lopende prijzen.

Het structurele EMU-saldo ligt in alle jaren behalve 2018 ruim boven de middellangetermijndoelstelling (MTO) van -0,5% bbp (tabel 1.3).⁶ De toename van de gecorrigeerde overheidsuitgaven blijft achter bij de groeionorm, behalve in 2018 (tabel 1.3).⁷ De overheidsschuld neemt af tot 46,0% bbp, ruim onder de Europese schuldnorm van 60% bbp.

⁵ Totaal van uitgaven onder de kaders en uitgaven buiten de kaders.

⁶ Gezien de onzekerheid over de inschatting van het structurele begrotingssaldo hanteert de Europese Commissie een marge van 0,25% bbp bij de beoordeling van al of niet voldoen aan de middellangetermijndoelstelling (MTO). Zie pagina 53 van Europese Commissie, 2017, *Vade Mecum on the Stability and Growth Pact 2017 Edition*, Institutional paper 052 ([link](#)). De overschrijding in 2018 valt binnen deze marge.

⁷ Als het structurele begrotingssaldo de MTO overtreft, hoeft de ontwikkeling van het structurele saldo niet te worden beoordeeld in het licht van de vastgestelde begrotingsopdracht en is ook geen beoordeling van de gecorrigeerde overheidsuitgaven nodig. Zie Europese Commissie, 2017, *Vade mecum on the Stability and Growth Pact, European Economy, 2017 edition*, Institutional Paper 052 ([link](#)). Zie met name pagina 47: "Countries that have exceeded their MTO do not need to be assessed for compliance with the expenditure benchmark."

Tabel 1.2 Kerngegevens collectieve financiën 2016-2021

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	% bbp					
Bruto collectieve uitgaven	43,8	43,0	42,8	42,7	42,7	42,5
Collectieve lasten	38,7	38,8	38,9	39,3	39,0	38,8
Niet-belastingmiddelen	5,4	4,8	4,4	4,3	4,2	4,1
EMU-saldo	0,4	0,6	0,6	0,9	0,4	0,4
w.v. EMU-saldo lokale overheid	0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
EMU-schuld	61,8	57,2	53,5	50,0	47,8	46,0

Tabel 1.3 Gegevens voor Europese begrotingsregels

	2018	2019	2020	2021
EMU-saldo (% bbp)	0,6	0,9	0,4	0,4
EMU-saldo conjuncturele component (EC-methode, % bbp)	1,1	0,8	0,3	0,2
EMU-saldo eenmalige en andere tijdelijke maatregelen (% bbp)	0,1	0,1	0,0	0,0
EMU-saldo structureel (EC-methode, % bbp)	-0,6	-0,1	0,1	0,2
Middellangetermijndoelstelling structureel EMU-saldo (MTO) (%bbp)	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Gecorrigeerde collectieve uitgaven (volume, %) (a)	3,7	0,6	2,4	1,8
Normgroei (maximale groei gecorrigeerde collectieve uitgaven) (a)	2,7	3,4	2,4	2,8
EMU-schuld	53,5	50,0	47,8	46,0
EMU-schuld plafond (b)	60,0	60,0	60,0	60,0

(a) In ramingsjaren is geen beoordeling van overheidsuitgaven nodig omdat het structurele saldo boven de MTO ligt.
(b) De overheidsschuld dient minder dan 60% bbp te zijn, of dient in ieder geval met een twintigste van het verschil met de 60%-norm per jaar af te nemen.

2021, het laatste jaar van de middellangetermijnverkenning, is het eerste jaar van een nieuw Europees middellang begrotingskader. Hoewel in deze raming is verondersteld dat de EU-afdracht ongewijzigd blijft, is dit niet zeker. De gevolgen van de Brexit voor de Europese begroting en vervolgens voor de Nederlandse bijdrage daaraan is onderwerp van onderhandelingen. Mogelijk leidt dit tot hogere EU-afdrachten door Nederland, die bij een andere verdeling van het budget kunnen oplopen tot 0,1% bbp.⁸

⁸ Eigen berekening op basis van CBS, 2016, Nederland en de Europese Unie, betalingen en ontvangsten ([link](#)).

Tabel 1.4 Collectieve uitgaven, 2008-2021

	2008	2013	2017	2021	2017-2021
	% bbp				mutatie %bbp
Openbaar bestuur	9,5	9,5	8,6	8,4	-0,2
Veiligheid	1,7	1,8	1,7	1,5	-0,2
Defensie	1,1	1,2	1,0	1,2	0,1
Infrastructuur	1,8	1,6	1,4	1,4	0,0
Onderwijs	5,1	5,3	5,2	5,0	-0,2
Zorg (a)	8,2	9,8	9,2	9,9	0,7
w.v. AWBZ/Wlz (a)	3,1	3,9	2,5	2,9	0,4
Zvw (b)	4,7	5,4	5,6	5,9	0,3
overig (o.a. Wmo) (a)	0,4	0,5	1,1	1,2	0,0
Sociale zekerheid	10,7	12,7	12,1	11,6	-0,5
w.v. AOW/ANW	4,3	5,1	5,2	4,9	-0,2
WW en bijstand (b)	1,4	2,5	1,8	1,5	-0,3
arbeidsongeschiktheid (b)	1,7	1,6	1,9	1,9	0,0
overig (o.a. zorgtoeslag)	3,3	3,4	3,2	3,3	0,0
Overdrachten aan bedrijven	1,5	1,7	1,3	1,2	-0,1
Internationale samenwerking	2,0	1,8	1,6	1,8	0,1
Rente	2,0	1,5	1,0	0,7	-0,3
Bruto collectieve uitgaven	43,7	46,9	43,0	42,5	-0,4
	mutatie in % per jaar				
Reële bruto collectieve uitgaven	4,3	-0,6	1,4	0,9	-0,5
Werkgelegenheid sector overheid (c)	1,9	-1,7	0,1	-0,6	-0,6
Werkgelegenheid bedrijfstak zorg (c)	3,6	-0,3	1,5	2,9	1,4

(a) De Hervorming Langdurige Zorg en de nieuwe Jeugdwet leiden tot forse verschuivingen tussen de zorgonderdelen in 2015.
(b) WW- en arbeidsongeschiktheidsuitgaven worden in 2014 beïnvloed door de budgetneutrale schuif als gevolg van de invoering 'Wet beperking ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid vangnetters'.
(c) Gemeten in uren.

Tabel 1.5 Uitkeringsvolumes en percentage uitkeringsgerechtigden, 2017-2021

	2017	2021	2017-2021
	duizenden		
Uitkeringsvolumes (a)			
AOW	3095	3150	55
ANW	25	20	-5
Ziekteverzuim	305	295	-10
Arbeidsongeschiktheid totaal	675	685	10
w.v. WAO/WIA/WAZ	470	485	15
Wajong	205	200	-5
Werkloosheidsuitkering	285	215	-70
Participatiewet/IOAW/IOAZ	420	415	-5
Totaal	4800	4785	-15
Actieven (b)	6970	7270	300
I/a-ratio (c)	69	66	-3
w.v. AOW	44	43	-1
overig	24	23	-2

(a) In duizenden (volledige) uitkeringsjaren.
(b) Het arbeidsvolume exclusief ziekteverzuim, in duizenden arbeidsjaren.
(c) Percentage uitkeringsgerechtigden. Ratio van inactieven ten opzichte van actieven, in procenten.

Tabel 1.6 Belasting- en premieontvangsten, 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021	Beleidsmutatie	Endogene mutatie	
		niveau in % bbp					% bbp 2018-2021	
Loon- en inkomstenheffing	13,5	13,5	13,3	13,4	13,2	-1,3	1,0	
Premies werknemersverzekeringen	3,3	3,3	3,4	3,5	3,5	0,2	0,1	
Zvw-premies	5,3	5,4	5,4	5,5	5,6	0,6	-0,3	
Vennootschapsbelasting (excl. gas)	3,0	3,0	3,0	2,8	2,6	-0,1	-0,2	
Belastingen op productie en invoer	12,0	12,0	12,4	12,5	12,6	0,8	-0,2	
Overige belastingen	1,8	1,8	1,7	1,3	1,3	-0,3	-0,2	
Totaal	38,8	38,9	39,3	39,0	38,8	-0,1	0,2	

Tabel 1.7 Beleidsmatige lastenontwikkeling 2018-2021

	2018	2019	2020	2021	2018-2021	
		Mld euro				
Gezinnen	0,1	0,7	-1,7	-2,4	-3,3	
Btw	0,0	2,1	0,0	0,0	2,1	
Tabaksaccijns	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	
Energiebelasting en opslag duurzame energie	0,4	0,8	0,4	0,0	1,6	
Loon- en inkomstenheffing	-1,2	-2,9	-3,1	-3,2	-10,4	
Zvw	1,1	0,8	1,2	0,7	3,8	
Overig gezinnen	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	-0,6	
Bedrijven	0,8	2,7	0,6	-1,3	2,9	
Btw	0,0	0,7	0,0	0,0	0,7	
ETS-heffing	0,0	-0,1	0,3	0,1	0,3	
Energiebelasting en opslag duurzame energie	0,2	0,5	0,2	0,0	0,9	
Vennootschapsbelasting	0,1	0,7	-0,9	-1,2	-1,3	
Dividendbelasting	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	
Aof-premie	0,3	0,0	0,2	0,4	0,8	
Awf-premie	0,9	1,0	0,4	-0,8	1,4	
Sectorpremie	-1,1	0,0	0,0	0,0	-1,1	
Zvw	0,5	0,0	0,3	0,2	1,1	
Overig bedrijven	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Overheid	0,1	0,0	0,1	0,1	0,3	
Aof-premie	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	
Zvw	0,1	0,0	0,0	0,0	0,2	
Overig overheid	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	
Buitenland	-0,1	0,0	-1,3	0,1	-1,4	
Dividendbelasting	-0,1	0,0	-1,3	0,0	-1,5	
Overig buitenland	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	
Totaal gezinnen, bedrijven, overheid en buitenland	0,9	3,4	-2,2	-3,5	-1,5	

De mediane statistische koopkracht neemt toe met 1,1% per jaar in de periode 2018-2021. De koopkrachtontwikkeling is vanaf 2019 sterker dan in 2018 (zie tabel B.1 in bijlage). De mediane koopkracht van werkenden neemt toe met 1,4% per jaar, mede door een reële contractloonstijging van gemiddeld 0,9% per jaar. De mediane koopkrachtontwikkeling van uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden blijft met respectievelijk 0,6% en 0,7% per jaar achter bij die van werkenden.

Tabel 1.8 Statische koopkrachtmutaties 2018-2021 (gemiddeld per jaar)

2018-2021 (gemiddeld per jaar)		
	Mediaan koopkrachtmutatie in % (a)	Omvang in % totaal (b)
Inkomensniveau (c)		
< 175% wml	0,8	37
175 - 350% wml	1,3	37
350-500% wml	1,4	15
> 500% wml	1,4	11
Inkomensbron (d)		
Werkenden (e)	1,4	63
Uitkeringsgerechtigden	0,6	9
Gepensioneerden	0,7	26
Huishoudtype		
Tweeverdieners	1,3	51
Alleenstaanden	0,9	43
Alleenverdieners	1,2	5
Gezinssamenstelling (f)		
Met kinderen	1,5	24
Zonder kinderen	1,2	50
Alle huishoudens	1,1	100

(a) Statische koopkrachtmutaties exclusief incidentele inkomensmutaties. Het betreft het gemiddelde van de koopkrachtmutaties in 2018, 2019, 2020 en 2021.

(b) Percentage van totaal aantal huishoudens in 2018.

(c) Bruto inkomen uit arbeid of uitkering op huishoudniveau; het bruto minimumloon (wml) is in 2018 ongeveer 20.600 euro.

(d) De indeling naar inkomensbron is op basis van de hoogste inkomensbron op huishoudniveau, waarbij een huishouden waarvan hoofd of partner winstinkomen heeft, bij werkenden wordt ingedeeld. Huishoudens met vroegpensioen of studiefinanciering als hoogste inkomensbron zijn uitgezonderd.

(e) Bij de koopkrachtmutatie van werkenden wordt geen rekening gehouden met incidentele mutaties van het loon, zoals het ontvangen of wegvallen van bonussen.

(f) De indeling naar gezinssamenstelling is op basis van aanwezigheid van kinderen tot 18 jaar en is exclusief huishoudens van gepensioneerden.

Bijlage

Tabel B.1 Kerngegevens voor Nederland, 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
	mutaties per jaar in %			
Internationale economie				
Relevant wereldhandelsvolume goederen en diensten	4,0	4,4	4,5	4,9
Concurrentenprijs (a)	0,0	1,0	1,3	1,6
Olieprijs (dollars per vat)	49,5	51,4	52,9	54,4
Eurokoers (dollar per euro)	1,14	1,15	1,18	1,20
Lange rente Nederland (niveau in %)	0,8	1,0	1,4	1,8
Volume bbp en bestedingen				
Bruto binnenlands product (bbp, economische groei)	3,1	1,9	1,5	1,5
Consumptie huishoudens	2,6	1,7	1,9	1,8
Consumptie overheid	3,2	2,9	1,8	1,8
Investerings (inclusief voorraden)	6,0	2,5	1,0	1,1
Uitvoer van goederen en diensten	4,5	3,9	4,0	3,9
Invoer van goederen en diensten	5,2	4,6	4,5	4,5
Prijzen, lonen en koopkracht				
Prijs bruto binnenlands product	1,9	2,7	2,6	2,4
Uitvoerprijs goederen en diensten, exclusief energie	0,4	1,2	1,2	1,2
Prijs goederen invoer	-0,5	0,8	0,8	0,8
Inflatie, geharmoniseerde consumentenprijsindex (hicp)	1,6	2,8	2,1	2,1
Loonvoet bedrijven (per uur)	3,7	4,3	4,1	3,5
Contractloon bedrijven	2,5	3,5	3,4	3,1
Koopkracht, statisch, mediaan alle huishoudens	0,6	1,4	1,2	1,2
Arbeidsmarkt				
Beroepsbevolking	1,0	1,0	0,6	0,4
Werkzame beroepsbevolking	2,1	1,2	0,5	0,1
Werkloze beroepsbevolking (in duizend personen, niveau)	355	345	355	385
Werkloze beroepsbevolking (niveau in % beroepsbevolking)	3,9	3,7	3,8	4,1
Werkgelegenheid (in uren)	2,0	1,1	0,6	0,2
Overig				
Arbeidsinkomensquote (niveau in %) (b)	73,0	73,8	74,1	74,0
Arbeidsproductiviteit bedrijven (per uur)	1,2	1,0	1,0	1,3
Individuele spaarquote (niveau in % beschikbaar inkomen) (c)	0,8	1,1	1,1	1,3
Saldo lopende rekening (niveau in % bbp)	8,3	8,1	7,9	7,8
	niveaus in % bbp			
Collectieve sector				
EMU-saldo	0,6	0,9	0,4	0,4
EMU-schuld (ultimo jaar)	53,5	50,0	47,8	46,0
Collectieve lasten	38,9	39,3	39,0	38,8
Bruto collectieve uitgaven	42,8	42,7	42,7	42,5
(a) Goederen en diensten, exclusief grond- en brandstoffen.				
(b) Het CPB gebruikt met ingang van de MEV 2018 een nieuwe berekening van de arbeidsinkomensquote (AIQ). Deze nieuwe berekeningswijze houdt beter rekening met het arbeidsinkomen van zelfstandigen en sluit daarom beter aan bij de huidige economische realiteit. Hierover is een gezamenlijke notitie van het CBS, CPB en DNB met meer toelichting beschikbaar.				
(c) Niveau beschikbaar gezinsinkomen is inclusief collectieve besparingen. De individuele spaarquote valt in 2018 en 2019 0,2%-punt lager uit door de verwerking van Pensioen in Eigen Beheer, zie het kader in de MEV2017, hoofdstuk 1.				

Dit is een uitgave van:

Centraal Planbureau
Bezuidenhoutseweg 30
Postbus 80510 | 2508 GM Den Haag
T (088) 984 60 00

info@cpb.nl | www.cpb.nl

Oktober 2017